

ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 027.6:272-523.4:025.171(477.83-25)

ДО ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕКИ ЛЬВІВСЬКОГО КАФЕДРАЛЬНОГО КОСТЕЛУ ЛАТИНСЬКОГО ОБРЯДУ

Едвард РУЖИЦЬКИЙ

*Інститут бібліотекознавства та наукової інформації
Сілезького університету в Катовіце,
пл. Шльонського Сейму, 1, м. Катовіце, 40-032, Польща, тел. (032) 255-26-49*

Коротко висвітлено історію та склад фондів бібліотеки Львівського кафедрального костелу, яка тепер зберігається у Науковій бібліотеці Львівського національного університету ім. І. Франка. Автор зосередив увагу передусім на формуванні бібліотеки, тлумаченні інвентарного опису 1840 р. та обов'язках бібліотекарів.

Ключові слова: Львівський кафедральний костел, бібліотека, рукописи, стародруки.

Бібліотека кафедрального костелу – одна з найстаріших книжкових збірок Львова, яка сьогодні зберігається у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (НБ ЛНУ), з'явилася ще в Галичі, а пізніше була переведена до Львова. Про початки й найдавніший період її розвитку немає відомостей, проте безсумнівно, що при кафедральному костелі мусили бути принаймні рукописні літургійні книги, надто що у Львові у XV ст. процвітало переписування богослужбних книг. Звичайно, у ті часи в бібліотеці знаходилися рукописні книги, відтак друковані, небагато з них, однаке, дійшло до наших часів. Шукати їх слід було б серед інкунабул, сьогодні нечисленних у Львові.

Про кафедральну збірку книг, крім публікацій автора цих слів¹ та короткої статті у Матеріалах до Енциклопедії Львівського університету², є невеликі згадки у різних авторів³, проте, не все в історії цієї бібліотеки з'ясовано. Ця стаття також не претендує на повне висвітлення усіх моментів у діяльності бібліотеки.

¹ Różycki E. *Książka polska i księgozbiory w epoce renesansu i baroku*. – Wrocław: Ossolineum, 1994. – S. 165–172; Ejusdem. *Księgozbiory i ich użytkownicy we Lwowie w epoce renesansu // Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura. T. I: Studia z dziejów Lwowa* // pod red. W. Zalińskiego i K. Karolczaka. – Kraków, 1995. – S. 8–10; Ejusdem. *Z dziejów Biblioteki Katedralnej we Lwowie* // Gwóźdź J., Różycki E. *Druki XVI wieku w Bibliotece Katedralnej we Lwowie*. – Warszawa, 2008 (у друці).

² *Енциклопедія Львівського університету. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. Матеріали до енциклопедії* / упор. Н. Швець. – Львів, 2005. – С. 68–69.

³ Наприклад: Radziszewski F. *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych tak niegdyś byłych jak i obecnie istniejących w krajach dawną Polskę składających...* – Kraków, 1875. – S. 43; K. P.[iekarski] *Inkunabuly i polonica XVI wieku w Bibliotece Katedralnej we Lwowie // Silwa Rerum*. – 1927. – Z. 3. – S. 69–72; K. P.[iekarski] *Inkunabuly i polonica XVI wieku w Bibliotece Katedralnej we Lwowie // Marginalia*. – IX. – Kraków, 1927. – S. 11–23; Gębarowicz M. *Kultura umysłowa Lwowa w dobie Renesansu (Paralele, związki i przeciwieństwa z Krakowem) // Cracovia litterarum. Kultura umysłowa i literacka Krakowa i Małopolski w dobie Renesansu* / red. T. Ulewicz. – Wrocław; Kraków; Warszawa, 1991. – S. 494–495.

Кафедральна бібліотека, яку пізніше об'єднали з капітульною в одну книгозбірню, була одним із важливих осередків культури міста. Одна з найбільш ранніх згадок про ці бібліотеки належить львівському архієпископові Дмитру Соліковському. У 1600 р. він писав у Рим, що в бібліотеці місцевого кафедрального костелу є нечисленні, але старі книги, а більше їх знаходиться у капітульній збірці⁴. В той час у ній зберігалися, як повідомляв Д. Соліковський, передовсім твори отців Римо-католицької Церкви, канонічного права та ін.

Під назвою Кафедральна бібліотека (ця назва з'явилася пізніше, у XIX ст.) слід розуміти наступні збірки книжок: літургійні книги, книгозбірку костелу, капітульне зібрання, збірку книжок вікаріїв та колекцію книг проповідників. Крім цього, деякі бібліотеки пізніше, після їх ліквідації, поповнили книгозбірню Кафедральної бібліотеки.

Варто вказати на джерела поповнення книгозбірні. Це були, передовсім, дари львівських архієпископів та каноніків, серед яких варто підкреслити заслуги архієпископа Яна Анджея Прухніцького, священників Яна з Тжцяни (Арундіненсіс), Станіслава зі Львова, Адама Галлі, Марціна з Курова, Войцеха Перліцького та ін.

Деякі книги, що були даровані представниками патриціату, міськими цехами чи особами духовного стану, знаходилися при каплицях. Наприклад, при каплиці мансіонаріїв у 1680 р. було п'ять літургійних книг, а серед них міссал у золотарській оправі⁵. При Домагаличівській каплиці був міссал, виданий у Христофора Плантена з власницьким написом "E capella Domagaliesiana". У 1596 р. представник патриціанської родини Іван Шольц Вольфович подарував до Шольцівської каплиці виданий у Ліоні 1586 р. міссал, про що свідчить кольоровий герб (гмерк) Шольц Вольфовичів, отриманий ними під час нобілітації⁶.

Після ліквідації львівської метрополітальної школи і бібліотеки, що існувала при ній, книжки потрапили до книгозбірки кафедрального собору. Львівська кафедральна школа була відомим осередком освіти, з якого користалася місцева молодь. Школа була філією Краківської Академії, що гарантувало високий рівень навчання. Відповідно до цього поповнювалися книжки, між іншим, за рахунок дарчих записів ректорів школи, як, наприклад, Станіслава з Буку, який у 1570 р. подарував книжки, потрібні в навчанні юнаків. Відомо, що у бібліотеці серед інших книжок знаходилися *Метаморфози* Овідія у базельському виданні з 1543 р., *Листи Ціцерона* (Базель, 1540) та інші.

Слід згадати, що на зламі XVIII і XIX ст. частину книжок, особливо львівських мансіонаріїв, передали з кафедральної збірки до бібліотеки отців кармелітів взутих. Пізніше, ймовірно, у другій половині XIX ст., долучили і деканальну бібліотеку. На початку XIX ст. до збірки потрапили деякі книги єзуїтського поета і професора філософії у Львові в 1771–1772 рр. Григорія Пірамовича.

До поповнення кафедральної книгозбірки спричинився канонік, а згодом архієпископ львівський Лукаш Баранецький, який 1840 р. купив для катедри декілька літургійних книг. Децю пізніше у збірці костелу з'явилися книжки священника Романа Зубрицького, який був власником стародруків з XVI і XVII ст.

⁴ "Biblioteca ecclesiae et capituli. Libraria ecclesiae paucos et vetustati consumptos habet libros. Instructor est ac numerosior capitularis, in qua fere omnium Patrum volumina, jus canonicum et varii libri extant" (Długosz T. *Relacje arcybiskupów lwowskich 1595–1794*. – Lwów, 1937. – S. 24).

⁵ "Mszał w srebro oprawny z naroznikami czterema, herby w złoto, po cztery obrazki, po ieden z obu stron u clausury srebrne ze wszystkim" (Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 1122, арк. 3–4 зв.).

⁶ Його опис див.: Столова Е. Збірка екслібрисів наукової бібліотеки ЛДУ: проблема зберігання та опису // *Збірник наукових праць відділу рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка* / ред. Н. Швець. – Львів, 1997. – С. 96.

Невідомо якими шляхами потрапили до збірки книги, які колись належали королю Сигізмунду Старому, його синові Сигізмунду Августу і краківському єпископові Самуелю Мацейовському.

Окрім книг, які сьогодні зберігаються в НБ ЛНУ, важливим джерелом для дослідження Кафедральної бібліотеки є архівні матеріали, що знаходяться у фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові та у відділі рукописних, стародрукованих та рідкісних книг НБ ЛНУ. Серед них цінним джерелом є інвентарні списки і каталоги, що склалися у XIX і XX ст., які показують кількісний стан бібліотеки, мовну структуру, а іноді вказують на попередніх власників бібліотеки. Поки що не знаємо жодного списку з XVIII ст. Деякі автори стверджують, що був інвентарний список книжок з 1729 р.⁷, але священник Ян Фіялек, який проводив бібліотечні інвентарі книг, не інформує про нього⁸.

Найдавніший відомий інвентар капітульної бібліотеки, яка була найбільшою збіркою у складі кафедральної книгозбірні, походить з 18 травня 1840 р.⁹ і свідчить про її величину, мовний склад та структуру. У цей час засвідчено 1312 конволютів друків і 52 рукописи. Якщо до цього додати близько 15 % творів, що знаходилися у конволютах, можна припускати, що в той час у колекції нараховувалося понад 1500 творів. До цього варто додати богослужбні книги, які знаходилися при костелі. Слід відзначити, що кафедральна бібліотека у XVIII ст., перед переданням частини книг до книгозбірки монастиря кармелітів взятих, була більшою.

Як можна зробити висновки на підставі цього інвентарного опису, серед рукописів були богослужбні книги, твори теологічного і філософського характеру, архівні документи (наприклад, інвентар Домагаличівської каплиці). Крім рукописів, до найцінніших належали інкунабули, яких було не менше 17. Вони також могли бути серед книг, датованих приблизно ("circiter 1500"). На підставі інвентарного опису можна підрахувати, що, крім інкунабул, стародруків із XVI ст. було 462 (35,2 %), з XVII – 306 (23,3 %), з XVIII – 379 (28,9 %), з XIX – 1, без дати – 147 (11,2 %). У мовному відношенні структура була такою: латинською мовою було 1154 стародруки (84,6 %), італійською – 162 (11,9 %), польською – 30 (2,2 %), решта – французькою, німецькою тощо¹⁰.

Літургійні книги, спочатку рукописні, відтак друківані, фігурують у кількох інвентарних описах¹¹. З них можна довідатися, що деякі книги подарували місцеві архієпископи і каноніки. Треба підкреслити розкішні срібні й позолочені оправы деяких богослужбних книг (особливо міссали – Missale). Ці книги були видані переважно у Римі, Антверпені, Венеції та в інших містах Західної Європи.

Колекція книг львівських вікаріїв, які близько 1513 р. створили колегію, мала свою окрему збірку книжок, в якій знаходилися інкунабули і стародруки. Тільки у XVI ст. до них належало, крім інкунабул, не менше 30 книг. Це були біблії, коментарі до них, інші богословські друки, а також праці з галузі канонічного права та навіть медичні.

Крім цієї, була також книгозбірня проповідників, серед яких було кілька значних. Варто хоча б згадати про Анджея Любельчика, Станіслава зі Львова, Бенедикта

⁷ Є список книжок з 1929 р. Цілком можливо, що 1729 рік – це друкарська помилка.

⁸ Пор. архівні матеріали Я. Фіялка у Бібліотеці Польської Академії наук (Biblioteka PAN/PAU), рукопис № 4835.

⁹ Różycki E. Z dziejów Biblioteki Katedralnej we Lwowie...

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Один із найдавніших списків походить з 1630 р., інші – з 1659, 1756 pp. і з XIX ст.

Гербеста, врешті найбільш відомого – Петра Скаргу, які мали приватні колекції книжок. Крім того, вони користалися з загальної книгозбірні. Про її існування в першій половині XVI ст. свідчать власницькі записи, наприклад: “Ex libraria P[rae]dicatorum”. У її складі знаходилися книги львів’янина Андрія Абрека, препозита костелу св. Станіслава Андрія Ольпнера, книжки якого потрапили і у збірку вікаріїв, та інших осіб.

Небагато відомо про бібліотекарів, які займалися опрацюванням та охороною книгозбірки. Відомо, що це був один із каноніків, а рішення про впорядкування і опрацювання рукописів (архівних матеріалів) приймав увесь капітул, так, як це було в 1783–1784 рр.¹² Це мусила бути високоосвічена людина, а до її обов’язків належало також піклування про архів, який знаходився в одному приміщенні з бібліотекою. У XVI ст. таким охоронцем був Анджей Любельчик, пізніше Войцех Перлицький і Томаш Піратський, який у 1615 р. впорядкував архів капітулу. Цілком можливо, що саме цього року перевірили кількісний стан бібліотеки. Відомо також, що книгозбірнею опікувався ксьондз Адам, здається, Адам Вавжинець Лоецький, який підготував інвентарний список.

Одним зі способів охорони збірки книг від привласнення було вміщення власницьких записів, переважно на титульному аркуші друку. Такі записи з’являються вже в першій половині XVI ст. (“Liber eccl[esi]ae] Metropolitane Leopoliensis”), а в наступному столітті: “Bibliotheca V[e]n[er]abilis Capituli”, “Liber V[e]n[er]abilis capituli Leopoliensis”, а також: “Ex catalogo librorum V[e]n[er]abilis Capituli Leopoliensis”, і ін.

Бібліотекарі повинні були дбати і про зовнішній вигляд книг, зокрема про опрау. Тут до певної міри вони мали полегшене завдання, тому що багато книжок вже оправили їх попередні власники, які не шкодували грошей на солідну шкіряну тиснену опрау. У XVIII ст. на оправах книг капітульної бібліотеки зустрічаємо суперекслібрис, на якому зображена Матір Божа з Дитям із написом: SIGILLVM CAPITVLI METROPOLITANI LEOPOLIENSIS¹³.

Більшість книжок збірок, що входили до складу Кафедральної бібліотеки як депозит, знаходяться у бібліотеці ЛНУ. Проте поодинокі примірники потрапили різними шляхами у книгозховища кількох бібліотек. У Бібліотеці Оссолінських у Вроцлаві знаходяться інкунабули, які колись належали до збірки львівського кафедрального костелу, пізніше до бібліотеки отців кармелітів взутих, а відтак опинились у Вроцлаві¹⁴. Крім цього, сюди потрапили стародруки з XVI ст. філософського та релігійного змісту. Варшавська публічна бібліотека (Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy) зберігає також поодинокі книжки, що належали колись до книжкового зібрання львівського кафедрального костелу. Після Другої Світової війни до бібліотеки Вільнюського університету був переданий твір Бартоломія Соцінуса правничого змісту¹⁵.

Кафедральна бібліотека відіграла важливу роль у культурі Львова протягом віків. Вона була значним осередком духовної культури багатонаціонального Львова, а пізніше, коли її передали на теологічний факультет Львівського університету, була підставою наукової праці та свідоцтвом культури давніх віків.

¹² Krętosz J. *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu (1772–1815)*. – Katowice, 1996. – S. 94.

¹³ Sierakowski W. H. *Epistola pastoralis...* (Львів, 1761 – примірник у збірці бібліотеки ЛНУ).

¹⁴ *Katalog inkunabulów Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu / Na podstawie materiałów K. Piekarskiego oprac. A. Kawecka-Gryczowa*. – Wrocław, 1956. – Nr 8, 172, 190.

¹⁵ Różycki E. *Z dziejów Biblioteki Katedralnej we Lwowie...*

ON THE HISTORY OF THE LIBRARY OF LVIV LATIN CATHEDRAL

Edward RÓŻYCKY

*Institute of Scientific Information and Library Studies,
University of Silesia in Katowice,
1, pl. Sejmu Śląskiego, Katowice, 40-032, Poland, tel. (032) 255-26-49*

The article shortly describes the history and structure of the depositaries of Lviv Latin cathedral. The library is now sorted in the Scientific Library of Ivan Franko Lviv National University. First and foremost, the author concentrated on the matters of forming the library, interpreting the stock description of the year 1840 and responsibilities of the librarians.

Key words: Lviv Latin cathedral, library, manuscripts, black-letter documents.

К ИСТОРИИ БИБЛИОТЕКИ ЛЬВОВСКОГО КАФЕДРАЛЬНОГО КОСТЁЛА ЛАТИНСКОГО ОБРЯДА

Эдвард РУЖИЦКИЙ

*Институт библиотекосведения и научной информации
Силезского университета в Катовице,
пл. Шлёнского Сейма, 1, г. Катовице, 40-032, Польша, тел. (032) 255-26-49*

Кратко освещены история и состав фондов библиотеки Львовского кафедрального костёла, ныне хранящейся в Научной библиотеке Львовского национального университета им. И. Франко. Автор сосредоточил внимание в первую очередь на формировании библиотеки, толковании инвентарной описи 1840 г. и обязанностях библиотекарей.

Ключевые слова: Львовский кафедральный костёл, библиотека, рукописи, старопечатные издания.

Стаття надійшла до редколегії 15. 10. 2008

Прийнята до друку 20. 03. 2009